

Stockholm 2025-06-16

Klimat- och näringsdepartementet

Yttrande över remiss av tre rapporter om genomförandet av direktivet om byggnaders energiprestanda

Sveriges Hembygdsförbund (SHF) har fått rubricerade rapporter på remiss och vill framföra följande synpunkter.

Det finns två specifika intresseområden som engagerar SHF mer än övriga i rapporterna. De områdena är ideella organisationers ägande och förvaltande av byggnader samt kulturhistoriska värden i egna byggnader och av allmänt intresse.

När det gäller konsekvenserna för ideella organisationer fastighetsägande utan direkt koppling till konsekvenser för kulturhistoriska värdena hänvisar vi till det gemensamma yttrandet vi lämnat in tillsammans med Bygdegårdarnas riksförbund, Folkets hus och parker, Våra gårdar och Riksidrottsförbundet.

Ideella organisationers ägande och förvaltande av byggnader med kulturhistoriska värden behandlas i två av de tre remitterade rapporterna, vilka är *Översyn av systemet med energideklarationer* (Energideklarationsrapporten) och *Metoder, definitioner och krav inom solenergi i direktivet om byggnaders energiprestanda* (Solenergirapporten). Av det skälet är de dessa rapporter som SHF ger synpunkter på i det här yttrandet.

Hembygdsrörelsen äger och förvaltar omkring 11 000 byggnader, varav 1400 är samlingslokaler, så kallade hembygdsgårdar. De ägs antingen av föreningarna eller så förvaltar de andras byggnader, till exempel kommunens eller Svenska kyrkans. Byggnaderna har i de flesta fall förvärvats i syfte att bevara ett byggnadsbestånd som har ett kulturhistoriskt värde, genom att det är exempel på en specifik byggnadstradition eller att de har regionala och lokala karaktärsdrag.

Sammanfattning av våra synpunkter på remissen

- Att Sverige som medlemsstat beslutar att inte fastställa eller tillämpa de krav som avses med minimikrav i avsikt att uppnå åtminstone kostnadsoptimala nivåer gällande kulthistoriskt värdefulla byggnader, i syfte att skydda det kulturella och historiska arvet, däribland många av hembygdsrörelsens byggnader

- Att kulturhistorisk bebyggelse av allmänt intresse ska undantas från åtgärder som minskar deras kulturhistoriska värde, såsom de är skyddade i nuvarande skrivningar i PBL.
- Att uthyrning av lokal under endast några timmar eller enstaka dagar inte ska kräva en energideklaration.
- Att certifieringsorganens utbildningar innehåller kunskap om byggnadsantikvariska alternativ för att öka klimatskalets energiprestanda.
- Att SHF anser att den föreslagna förändringen i Plan- och Byggförordningen 3 kap 14 § första stycket punkt 3 inte är ett lämpligt tillägg eftersom den kan leda till att de kulturhistoriska värdena kommer minska och att det byggda kulturarvet i värsta fall kommer att förvanskas.
- Att konsekvenserna för kulturmiljön kommer beskrivs i förslagen till nya föreskrifter.
- Att kravet på lämplig solenergiinstallation, som kommer att utlösas av någon form av åtgärd som kräver bygglov, undantas för kulturhistoriskt värdefulla byggnader.
- Att regeringen ökar Boverkets resurser så att det i deras budget finns utrymme att samråda med civilsamhället.
- Att Sveriges hembygdsförbund blir inbjuden till samråd vid framtagandet av föreskrifterna kopplat till direktivet.

Boverkets regeringsuppdrag att utreda EU-direktivet

Enligt regeringsuppdraget "Att utreda hur energideklarationer kan bli ett mer effektivt styrmedel och ta fram vissa underlag för genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1275 om byggnaders energiprestanda" som Boverket fått ska de, bland mycket annat:

- "beakta särskilda förutsättningar hos ideella organisationer som äger eller använder byggnader samt vikten av ett robust och leveranssäkert energisystem." och
- "När det gäller förslag som avser byggnader med formellt skydd som del av en utvald miljö eller på grund av deras särskilda arkitektoniska eller historiska värde eller andra kulturhistoriska värdefulla byggnader, ska Boverket inhämta synpunkter från Riksantikvarieämbetet."

SHF bedömer att Boverket har gjort ovanstående, eftersom de skriver i Energideklarationsrapporten (s. 83) att de kommer ta hänsyn till ideella organisationer när de tar fram föreskrifter och det i Solenergirapporten (s. 63) står att ideella föreningar kommer att påverkas och att Boverket kommer att beakta ideella fastighetsägares och brukares särskilda förutsättningar i det vidare utredningsarbetet. Boverket har även som avsikt att utreda om det är möjligt att göra detsamma gällande särskilt värdefulla byggnader samt att de har samrått med Riksantikvarieämbetet kring dessa. (Solenergirapporten s. 56)

Översyn av systemet med energideklarationer

I Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1275 om byggnaders energiprestanda står i artikel 5 **Fastställande av minimikrav avseende energiprestanda:**

1. ”Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att minimikrav avseende byggnaders eller byggnadsenheters energiprestanda fastställs i avsikt att uppnå **åtminstone kostnadsoptimala nivåer**...””Medlemsstaterna **får**, när de fastställer dessa krav, **skilja mellan nya och befintliga byggnader och mellan olika kategorier av byggnader**. Dessa krav ska **ta hänsyn till** en optimal kvalitet på inomhusmiljön för att undvika möjliga negativa effekter såsom otillfredsställande ventilation liksom till **lokala förhållanden och till byggnadens avsedda användning och ålder**.
2. ”Medlemsstaterna **får anpassa de krav** som avses i punkt 1 **för byggnader med officiellt skydd, på nationell, regional eller lokal nivå, som del av en utvald miljö, eller på grund av deras särskilda arkitektoniska eller historiska värde, i den mån överensstämmelse med vissa krav skulle medföra oacceptabla förändringar av deras särdrag eller utseende**.
3. ”Medlemsstaterna får besluta att inte fastställa eller tillämpa de krav som avses i punkt 1 på följande kategorier av byggnader.”...”
 - d) Bostadsbyggnader som används eller är **avsedda för användning antingen mindre än fyra månader per år eller under en begränsad del av året motsvarande en energianvändning som beräknas vara mindre än 25 % av vad som skulle vara fallet vid helårsanvändning**.
 - e) Fristående byggnader med **en total användbar golvyta på mindre än 50 m²**.”

Vi uppfattar direktivet så att man enligt punkt 1 i art. 5 kan anpassa kraven på nivåer, byggnaders ålder, typ av byggnader och klimat. Och att några av de specifikt anpassade kraven är utpekade i punkt 2. SHFs förhoppning är att den typ av byggnader som inte specifikt utpekas i punkt 3. d) och e) vilka medlemsländerna inte behöver ställa de krav som finns med i punkt 1, kommer omfatta den typ av föreningslokaler hembygdsrörelsen förvaltar.

Även i artikel 9 *Minimistandarder för energiprestanda för lokalbyggnader och utvecklingsbanor för progressiv renovering av bostadsbyggnadsbeståndet* finns möjlighet till liknande undantag när det gäller lokalbyggnader. Sverige har ett unikt föreningsliv och deras förhållanden måste Sverige kunna argumentera för inom EU. Inom hembygdsrörelsens föreningsverksamhet är det just att skydda det kulturella och historiska arvet, som ska vara syftet för undantagen av vissa områden eller konstruktioner enligt artikel 16 d, i ett annat EU-direktiv som Boverket hänvisar till. I andra stycket i det direktivet får medlemsstaterna undantas från tillämpningen av första stycket. (Solenergirapporten s. 63)

Sveriges lagstiftning skiljer sig också från andra länder när det gäller de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna. De har alla i Plan- och bygglagen ett generellt skydd medan endast ett fåtal byggnader i landet har officiellt skydd. Vi befarar att de bostadsägare eller ägare av större byggnader som värderat sitt hus och vårdat dess kulturhistoriska värde kommer att tvingas, genom direktivets krav, att göra åtgärder som kommer minska de kulturhistoriska värdena.

Det finns några olika kategorier inom hembygdsrörelsens byggnadsbestånd som kan komma att påverkas av kommande författningsändringar som en följd av att Sverige ska implementera direktivet. Den ena är samlingslokaler som har intermittent uppvärmning och som tillfälligt hyrs ut över en dag. Den andra är ouppvärmda byggnader som är större eller mindre till sin golvyta. Det kan också finnas utrymmen som värms upp för att vara optimala för museiföremål eller arkivalier. De byggnader som hembygdsföreningarna värnar om för dess historia och som är ett allmänt intresse att bevara kan vara alla möjliga olika typer av byggnader, som är värdefulla ur ett lokalt perspektiv och som sammanlagt berättar Sveriges historia. Inom hembygdsrörelsen värnar vi även kulturmiljöer av allmänt intresse, de som har skydd i miljöbalken och som miljöorganisation har vi rätt att försvara det intresset enligt Århuskonventionen. Vissa av de byggnader som är kulturhistoriskt värdefulla har ett skydd i Kulturmiljölagen men det finns många fler som inte har något skydd. Därför vill vi som landets största kulturmiljöorganisation framföra att vi anser att det är viktigt att värna alla Sveriges kulturhistoriska byggnader mot förvanskning.

I Boverkets rapport 2025:3 nämns inget om hur man tänkt hantera uthyrning av byggnader tillfälligt och under mycket kort tid. Eftersom det tillkommit ett nytt krav på en energideklaration vid uthyrning (Solenergirapporten s. 6) är det viktigt att veta om man skiljer på uthyrning under några timmar eller en längre period.

SHF ser positivt på att upprättande av energideklaration endast gäller de byggnader som ofta besöks av allmänheten och som ägs av offentliga organ. Det innebär att kravet inte kommer ställas på hembygdsföreningars lokal. (Energideklarationsrapporten s.30)

Metoder, definitioner och krav inom solenergi i direktivet om byggnaders energiprestanda

I rapport 2025:6 behandlas inte bara det som rubriken beskriver utan ytterligare nio av direktivets artiklar. Ett av dessa är artikel 11 om nollutsläppsbyggnader och i kapitlet om behovet av föreskrifter behandlas den artikeln (Solenergirapporten s. 65-66). I texten om nollutsläppsbyggnader finns ett resonemang om hur Boverket tänker sig att hur man i en föreskrift kan göra undantag för kulturhistoriska byggnader så att deras värden ska tas tillvara i förhållande till de krav som finns i direktivet.

I texten om artikel 8 förklaras även vilka krav som ställs på redan befintliga byggnader. (Solenergirapporten s. 22) Förutom att det ställs högre krav på energiprestanda när större renoveringar görs så ska ”byggnadselement som i betydande grad påverkar klimatskalets energiprestanda utrustas med nya delar eller byts ut, ska dessa uppfylla minimikraven avseende enskilda byggnadsdelar”. Här är det viktigt att den antikvariska forskningen lyfts fram och att alternativa metoder kan erbjudas, så att inte befintliga resurser förbrukas eller att kulturhistoriska värden minskar.

De förslag till ändringar som föreslås i PBF 3 kap 14 § första stycket kommer bli svårt att kombinera med kulturhistoriska värden som vissa byggnader besitter. Speciellt syftar vi då på punkt 3. där det finns krav på att de ska ”ha särskilt goda egenskaper när det gäller klimatskärmens värmeisolerande förmåga”. (s 48) Man bör vara medveten om att vissa äldre byggnader både har kulturhistoriska värden exteriört, i själva stommen och interiört, varför det kan vara svårt att uppfylla ett sådant krav. I BBR avsnitt 9:11 finns dock undantag där vår förhoppning är att de kan gälla de flesta av hembygdsrörelsens byggnader.

Det finns en text om hur konsekvenser för miljön kommer påverkas men även där hänvisar Boverket till kommande föreskrifter. I arbetet med dessa förutsätter vi att konsekvenser även kommer tas fram för kulturmiljön.

Solceller

Enligt direktivet ska medlemsstaterna ta fram politiska strategier och åtgärder för utbyggnaden av lämpliga solenergiinstallationer på alla byggnader. Men för det har regeringen gett Boverket ett annat uppdrag som ska redovisas senast den 1 oktober 2026. (s.24), Uppdrag till Boverket att ta fram underlag till den nationella byggnadsrenoveringsplanen enligt direktivet om byggnaders energiprestanda KN2024/02516. I Solenergirapporten står dock att kravet på lämplig solenergiinstallation gällande befintliga lokalbyggnader kommer utlösas av någon form av åtgärd. ”Det kan avse ombyggnad eller en åtgärd som kräver lov eller anmälan och som omfattar byggnadsrenovering, tak- eller installationsarbete.” Boverket ser behov av att utreda hur kraven på befintliga byggnader kan utformas i föreskrifterna men att kriterierna tekniskt lämpligt och ekonomiskt och funktionellt genomförbart kan användas. (s. 63) Här bedömer SHF att det är särskilt viktigt att få med undantag för de kulturhistoriskt värdefulla byggnader som idag har ett generellt skydd i PBL. Boverket nämner även möjlighet till att göra undantag, att ”I artikel 10.2 sker bland annat en hänvisning till artikel 16 d RED. Enligt artikel 16 d i andra stycket i det direktivet får medlemsstaterna undanta vissa områden eller konstruktioner från tillämpningen av första stycket i syfte att skydda det kulturella eller historiska arvet” (s. 63) I artikel 10 står även att medlemsstaterna ska låta relevanta intressenter delta i fastställandet av de kriterierna. (Art 10.4) SHF ser både 10.2 och 10.4 som viktiga punkter att arbeta vidare med för Boverket.

SHF håller med Boverkets i bedömning att särskilda informationsinsatser kommer att behövas när vissa av kraven på energiprestanda, solenergi och installationssystem ska sättas i kraft vid ett flertal olika datum. (Solenergirapporten s. 59) Över lag behöver all information kring implementeringen av direktivet i Sverige göras på ett pedagogiskt vis, eftersom frågorna är komplexa.

Övriga synpunkter på uppdraget, samråd och rapporternas innehåll

SHF kan konstatera att Boverket inte fått att utreda konsekvenser som kan komma att bli för alla de kulturhistoriskt värdefulla byggnader som inte har ett formellt skydd. Vi uppskattar därför att denna grupp av byggnader ändå tas upp i rapporten om solenergi.

Sveriges hembygdsförbund har inte blivit inbjudna till samråd av Boverket. Något som förvånar oss, eftersom vi inom hembygdsrörelsen äger och förvaltar en så stor del av det byggda kulturarvet. Vi är också en organisation som har många medlemmar och därmed en stor del av civilsamhället, som andra myndigheter uppskattar samråd med i miljöfrågor. Vi har under remisstiden kontaktat Boverket och bett om en närmare samverkan och dialog men blivit hänvisade till att yttra oss över remissen. SHF vill därför göra ett medskick till departementet; att avsätta mer resurser så att även Boverket kan samråda i den omfattning som Landskapskonventionen och Århuskonventionen syftar till och som andra myndigheter har möjlighet till. I sammanhanget vill SHF lyfta önskemålet att vara delaktig i samråd kring framtagande av föreskrifter på ett tidigt stadium, vilket vi inte blivit inbjudna till i det nu rapporterade regeringsuppdraget. Eftersom det inte utretts i de remitterade rapporterna vad konsekvenser kommer bli för Sveriges kulturarv utan hänvisas till kommande arbete med föreskrifterna, vilka kommer tas fram under 2025 (Solenergirapporten s.58)

För Sveriges hembygdsförbund

Jan Nordwall
Generalsekreterare

Helena Rosenberg
Kulturmiljöstrateg